25 FESTIVAL DE MÚSIQUES DE TORROELLA DE MONTGRÍ

FUNDACIÓ CAIXA CATALUNYA

Exposició
12 juliol - 30 octubre
2005

L'ESPLENDOR DE LA RUÏNA

Sala d'exposicions de la Pedrera
Passeig de Gràcia, 92. 08008 Barcelona
Accés lliure

FUNDACIÓ CAIXA CATALUNYA

25 FESTIVAL DE MÚSIQUES DE TORROELLA DE MONTGRÍ

DEL 15 DE JULIOL
AL 19 D'AGOST DE 2005

DISSABTE, 23 DE JULIOL
22.30 H • JARDINS DE CAN QUINTANA

MÚSICA I CANÇONS DEL PIRINEU: EL TREBALL D'ARTUR BLASCO EN CONCERT

EL PONT D'ARCALÍS

MARC EGEA
viola de roda

CATI PLANA
acordió diatònic

PARÍS FANTASMA NEGRIT

CANTAIRES RURALS

ANTONIO RIBAS (Colòmbia)
acordió

GUENNADY KALMYKOV (Rússia)
acordió

ENRIQUE TELLERÍA (Uruguai)
bandoneó

FELIP SOLÉ I SABATÉ
realització audiovisual

Música i cançons dels Pirineus: el treball d'Artur Blasco en concert és un espectacle, producció del Festival Internacional de Músiques de Torroella de Montgrí i VESC, que consisteix en una mostra posada en escena dels seus treballs de recerca i divulgació dels darrers 30 anys en l'àmbit territorial del Pirineu de Girona i de Lleida, en els camps de la música tradicional i la cançó de tradició oral.

El concert inclourà referències informatives de la Trobada amb els acordionistes del Pirineu com a part integrant del procés de recuperació de l'acordió diatònic a Catalunya així com el procés de divulgació del cançoner de tradició oral, actualment en fase d'edició en forma de 12 volums amb el títol A peu pels camins del cançoner.

El grup de música folk El Pont d'Arcalís serà el fil conductor del concert en el decurs del qual hi haurà música i cançons a càrrec d'interprets individuals i formacions de diversos països:

EL PONT D'ARCALÍS: Catalunya. Grup de música folk en concert basat en els treballs de recerca d'Artur Blasco amb arranjaments musicals de Jordi Fábregas.

Artur Blasco: acordió diatònic, canya i veu.
Jordi Fábregas: guitarra, gralla i veu
Jordi Macaya: viola i tarota
Isidre "Tito" Peláez: flauta travessera, tarota, flautí i ocarina.
Quim Soler: percussions diverses i bateria

CATI PLANA: Catalunya. Professora i concertista d'acordió diatònic
MARC EGEA: Catalunya. Professor i concertista de viola de roda
ENRIQUE TELLERIA: Uruguai. Compositor i concertista de bandoneó
GUENNADY KALMYKOV: Rússia. Concertista d'acordió. Solista de l'Orquestra de l'Academia Nacional de Rússia.
ANTONIO RIVAS Y SUS VALLENATOS: Colòmbia. Grup d'interpretació de cúmbia i de vallenatos.

Antonio Rivas: acordió diatònic i veu (Colòmbia)
Rubén Vitry "El xino": guacharaca (Veneçuela)
Daniel Faria: baix elèctric (Argentina)

MARIA VIGATÀ: Veu. Cançó tradicional. Arcalís (Pallars Sobirà)
TERESA PERUCHO: Veu. Cançó tradicional. Pessonada (Pallars Jussà)
NÚRIA RIGAT. Veu. Cançó tradicional. Setcases (Ripollès)
PARÍS FANTASMA NEGRIT. Catalunya. Grup d'interpretació subjectiva de temes del cançoner de tradició oral a partir de les seves línies bàsiques melòdiques i rítmiques.

Jordi Blasco: guitarra elèctrica i theremin
Marc Figuerola: guitarres de sis i dotze cordes
Quico Samsó: bateria
Paco Pi: baix elèctric

FITXA TÈCNICA:
Lluís Puig - Vesc: Producció
Felip Solé i Sabaté: Realització audiovisual
Jordi Rotés - Jart: Sonorització
BTM Sound: Il·luminació i projecció audiovisual

MÚSICA I CANÇONS DEL PIRINEU: EL TREBALL D'ARTUR BLASCO EN CONCERT

La figura d'**ARTUR BLASCO** (Premi Nacional de Cultura Popular 2004 de la Generalitat de Catalunya) és essencial per comprendre la revifalla i la projecció de futur que ha adquirit l'acordió diatònic als Pirineus després de la decadència viscuda entre els anys 1939 i 1976. Ànima de la coneguda Trobada d'Acordionistes d'Arsèguel, Blasco és també autor d'importants treballs de camp que li han permès recuperar més de 2.000 cançons i unes 200 peces instrumentals de les contrades pirinenques de Lleida i Girona. Acompanyat d'El Pont d'Arcalís i d'altres instrumentistes vinculats a la seva trajectòria, Blasco ens aproximarà a un patrimoni que, sense la seva tasca, s'hauria perdut per sempre.

Música i cançons del Pirineu vol ser una mostra de la cultura tradicional i popular del Pirineu gironí i lleidatà en els vessants de música instrumental i cançó de tradició oral. Aquesta mostra, basada en els treballs de recerca que ha portat a terme Artur Blasco en el decurs dels darrers trenta anys, es convertirà excepcionalment, per a aquesta ocasió, en un concert espectacle produït pel mateix Festival Internacional de Músiques de Torroella de Montgrí.

Sota el títol genèric *A peu pels camins del cançoner*, els treballs de recerca realitzats per Blasco sobre el cançoner de tradició oral al Pirineu -alguns dels quals ja editats i altres en fase d'edició, en forma de dotze volums de cançons- han estat aplegats en una fonoteca de 40 hores d'enregistraments i un cançoner filmat de 34 hores de durada. En total, Blasco ha recuperat unes 2.000 cançons (amb variants incloses) obtingudes d'uns 400 cantaires informants de 200 nuclis de població de l'Alta Ribagorça, el Pallars Jussà, el Pallars Sobirà, l'Alt Urgell, el Solsonès, la Cerdanya, el Berguedà, el Ripollès, la Garrotxa, el Pla de l'Estany i l'Alt Empordà. El recull inclou des de cançons d'una tradició oral heretada de molt antic fins a peces d'implantació més recent, com ara les que es van popularitzar arran de determinats esdeveniments històrics i polítics dels segles XIX i XX i d'altres que reflecteixen els canvis registrats en la societat i en la manera de concebre i practicar la moralitat al llarg de les diferents etapes de la nostra història més recent.

Paral·lelament a l'esmentada tasca de recerca, Artur Blasco ha estat una figura clau en la recuperació i el rellançament de l'acordió diatònic i la cançó tradicional pirinenca. Fundador i director de la Trobada d'Acordionistes d'Arsèguel, el festival de música tradicional més antic de Catalunya, també és membre fundador d'El Pont d'Arcalís, formació creada el desembre del 1991 que s'ha nodrit dels materials recuperats pel mateix Blasco.

Música i cançons del Pirineu serà una oportunitat única per conèixer una mica més a fons una figura que, malauradament, no té el reconeixement que mereixeria la seva tasca. Nascut el 1933 a Santpedor, Artur Blasco és també l'impulsor del Museu de l'Acordió i comissari de l'exposició "*Cent anys d'acordió diatònic a Catalunya*". El Festival de Torroella, amb aquesta producció, vol acostar al públic aquesta personalitat inquieta i singular de l'escena cultural i musical. Acompanyat per El Pont d'Arcalís i per un grup d'instrumentistes procedents de diferents indrets del món i vinculats, per circumstàncies diverses, a la seva trajectòria, Blasco oferirà un espectacle que, a més, ens permetrà gaudir de la presència dels veritables protagonistes de la història: els vells cantaires rurals, que ens acostaran el perfum i l'autenticitat d'allò que, gràcies a la tradició oral, ha aconseguit perviure fins als nostres dies. Un audiovisual realitzat per Felip Solé i Sabaté acabarà d'arrodonir una producció cosignada per VESC i el nostre Festival.

ARTUR BLASCO I GINÉ (Barcelona, 1933)

De petit viu a Monistrol de Calders, Santpedor i Manresa; més tard es llicencia en biologia a la Universitat de Barcelona; i a partir d'aquí inicia un periple per Estocolm, l'Orient Mitjà, Reykjavik i Baviera. Cap a l'any 1966 s'instal·la a Barcelona i Arsèguel simultàniament.

L'any 1975 comença els seus treballs de recerca de l'acordió diatònic i els seus 100 anys de presència en la música del Pirineu, així com de la cançó de tradició oral per la Val d'Aran, Ribagorça, Pallars, Noguera, Alt Urgell, Solsonès, Cerdanya, Berguedà, Ripollès i Garrotxa.

L'any següent organitza, amb Gaspar Viladomat, la Trobada amb els Acordionistes del Pirineu a Arsèguel, de manera ininterrompuda fins enguany. El 1977 inicia la Fonoteca de Música d'Acordió Diatònic i comença a editar els primers discs de la Trobada d'Arsèguel.

En el marc del I Congrés de Cultura Tradicional i Popular (1981) organitzat pel Departament de Cultura de la Generalitat, presenta la ponència "El Pirineu", un dels reductes de supervivència de l'acordió diatònic a Europa, ponència que acaba per vincular-se amb les administracions i, per tant, marca l'inici de la recuperació de l' instrument a Catalunya. Segueix publicant més discos: *Ball de Flabiol, Rosa vermella rosa galant.*

A la segona meitat dels anys vuitanta impulsa la creació de l'Associació Arsèguel i els Acordionistes del Pirineu, i el Museu de l'Acordió a Arsèguel. Junt amb en Jordi Fàbregas funden l'any 1991 el grup El Pont d'Arcalís, grup que ja porta editats 5 CD interpretant la música i cançó del Pirineu.

Al llarg de la seva trajectòria ha rebut nombrosos premis: Premi Nacional de Cultura Popular (Generalitat de Catalunya), Premi Altaveu (Sant Boi de Llobregat), Premi Jaume I (Fundació Jaume I), Premio Nacional de Folclore Agapito Marazuela (Universitat Antonio Machado), Premi Truco 2004 (Festival de Música i Cultura Pirenaicas (Valle de Hecho) i Creu de Sant Jordi de la Generalitat de Catalunya (2001).

En aquests moments segueix treballant i editant la seva obra *A peu pels camins del Cançoner* que consta de 12 volums que inclouen més de 1500 cançons recollides de 300 cantaires informants del Pirineu.

EL PONT D'ARCALÍS

EL PONT D'ARCALÍS, des dels seus inicis l'any 1991, continua en la seva trajectòria de divulgar la música i la cançó de tradició oral del Pirineu. El seu treball es nodreix bàsicament de la recerca que ha portat a terme durant més de trenta anys un dels seus components, l' **Artur Blasco**, donada a conèixer en l'obra *A peu pels camins del cançoner* i en la Fonoteca de Música d'Acordió Diatònic i Violí dels vells acordionistes i violinistes de les contrades de muntanya. **Jordi Fàbregas**, també component d'**El Pont d'Arcalís**, és l'autor dels arranjaments dels temes de repertori de ball concert, així com dels que formen part de l'edició discogràfica.

El Pont d'Arcalís, que prepara els seus treballs musicals a Arsèguel (Alt Urgell) ha participat en molts festivals com a grup representant de la música tradiconal del Pirineu: Festival de Saint Alban (Lozére-França), Festival Cante Maggio de Bergolo (Piemont-Itàlia), Folklore Festival de Sachseln (Suïssa), Festival Rundherum de Regen (Baviera-Alemanya), Folk Segovia (Espanya) i en diferents edicions del Festival PIR del Pirineu d'Osca, així com del cicle Tradicionàrius de Barcelona i en nombrosos concerts per tota la geografia dels Països Catalans.

MARC EGEA

Violista de roda i compositor, neix a Barcelona l'any 1973. Té estudis de filosofia, flabiol, guitarra, viola de roda i harmonia. Inicia la seva carrera com a músic professional l'any 1992 amb el trio **Músics de safeu**. A partir d'aquí, col·labora en nombroses formacions de varis estils musicals (*folk*, tradicional, ètnic, jazz, contemporània...), entre les quals cal esmentar **El Pont d'Arcalís**. Actualment és músic solista i forma part del quartet Kaulakau, entre d'altres formacions. Ha enregistrat més d'una dotzena de discos tant en solitari com en diverses bandes

i per a diversos artistes. És compositor de diverses obres per a banda simfònica, conjunt de càmera, cor, vent, etc i també ha estat compositor per a obres de dansa contemporània i per a espectacles teatrals.

CATI PLANA

La primera formació amb qui tocà fou **Acordionistes del Pirineu** del 1988 al 1991. A partir d'aquest any funda **Sol de Nit**, formació amb la qual prepara el seu segon disc. Actualment també forma part d'una duet amb en **Marc Egea**, intèrpret de viola de roda i del grup **Marsupialis**.

ENRIQUE TELLERIA

És de Montevideo (Uruguai). Des de 1991 ha fixat la seva residència a Catalunya. És concertista de bandoneó i compositor. Interpreta música tradicional, música clàssica, tangos i Piazzola. Ha tocat com a solista a l'Orquestra Simfònica de Frankfurt (Alemanya), Orquestra Simfònica de Beulintgen (Alemanya), Orquestra Simfònica Nacional de Catalunya, Orquestra Simfònica del Vallès, Banda Municipal de Barcelona, Banda Municipal de Madrid. Ha fet gires per Amèrica i Europa i és participant assidu de la Trobada amb els acordionistes del Pirineu d'Arsèguel (Alt Urgell).

GUENNADY KALMYKOV

És d'Oriol (Rússia). Solista d'acordió de l'Orquestra de l'Academia Nacional de Rússia N. Ossipov. Ha estat guardonat amb les distincions més importants del seu país. Ha fet concerts en auditoris de gran prestigi de Rússia, com són l'Auditori Toaikovski i el Conservatori de Moscou, i la sala de concerts Carnaval de Sant Petesburg.

ANTONIO RIVAS

És de la regió del Chocó (Colòmbia). La seva música prové de la costa atlàntica de Colòmbia i també interpreta música del Valle d'Upar: els *Vallenatos* , juntament amb la *cúmbia* . És compositor i concertista individual o en formació de baix i *guacharaca*.

Ha participat en molts festivals de música tradicional d'Amèrica i d'Europa i ha tocat amb acordionistes del màxim prestigi mundial. Té una àmplia discografia i és participant assidu de la Trobada amb els Acordionistes del Pirineu d'Arsèguel (Alt Urgell).

PARÍS FANTASMA NEGRIT

<<En la seva faceta actual, neix de la meva necessitat de poder escoltar ritmes de balls típics de casa nostra vestits d'harmonies i tractaments sonors talment que si no els engendrava jo mateix no els podria sentir mai. Em calia fer sonar una cosa que, si passejava, em fes tombar el cap i parar l'orella; independentment de la seva qualitat comercial; fora dels cànons sospitables, tanmateix amb l'esperança que balladores i balladors se submergeixin en l'estètica d'aire nou que els proposa París Fantasma Negrit>>.

(Paco Pi, el culpable.)

I això no seria fàcilment assolible sense la col·laboració inestimable d'instrumentistes amb una musicalitat tan extraordinària (és a dir, fora del que és ordinari, normal), capaços no tan sols d'entendre, sinó de fruir -i fins i tot de fotre-se'n- d'aquesta estètica, com són:

JORDI BLASCO, guitarra elèctrica i theremin
Sobretot autodidacte, és curiós empedreït del món sonor guitarrístic (guitarra hawaiana, dobro, acústiques, elèctriques...), i explora, així mateix, altres camps, com l'*steel drum*, el theremin, els sintetitzadors... Ha col·laborat, com a trompetista de *big band* , amb Toni Xuclà, durant uns quants anys.

Marc Figuerola, guitarra de dotze cordes i guitarra de cordes de niló

Provinent gairebé exclusivament del món de la 'bossa-nova' (Outatune), forma part del grup Marsupialis (músiques de sobretaula) i d' Esfera, on aboca les seves composicions.

QUICO SAMSÓ, bateria
Reconegut principalment per haver estat membre de Koniec (amb Xavier Maristany, Joan Saura i Josep Palomas), amb el qual també ha col·laborat la Big Band del Taller de Músics, ha tocat amb John Zorn i ha col.laborat en bandes sonores per al món del teatre i la dansa. És un improvisador nat, colorista i extremadament creatiu. Participa en nombroses formacions eventuals.

PACO PI, baix elèctric
Dóna les pautes harmòniques, formals i de fons per les quals s'ha de regir París Fantasma Negrit. Hi ha arribat gràcies al seu pas per l'Orquestrina Frenesí, Sisa, Primera Nota i Bitayna, com a compositor esporàdic per a grups com el Quartet de Bec Frullato (dedicat exclusivament a la música contemporània), Marsupialis i Esfera.

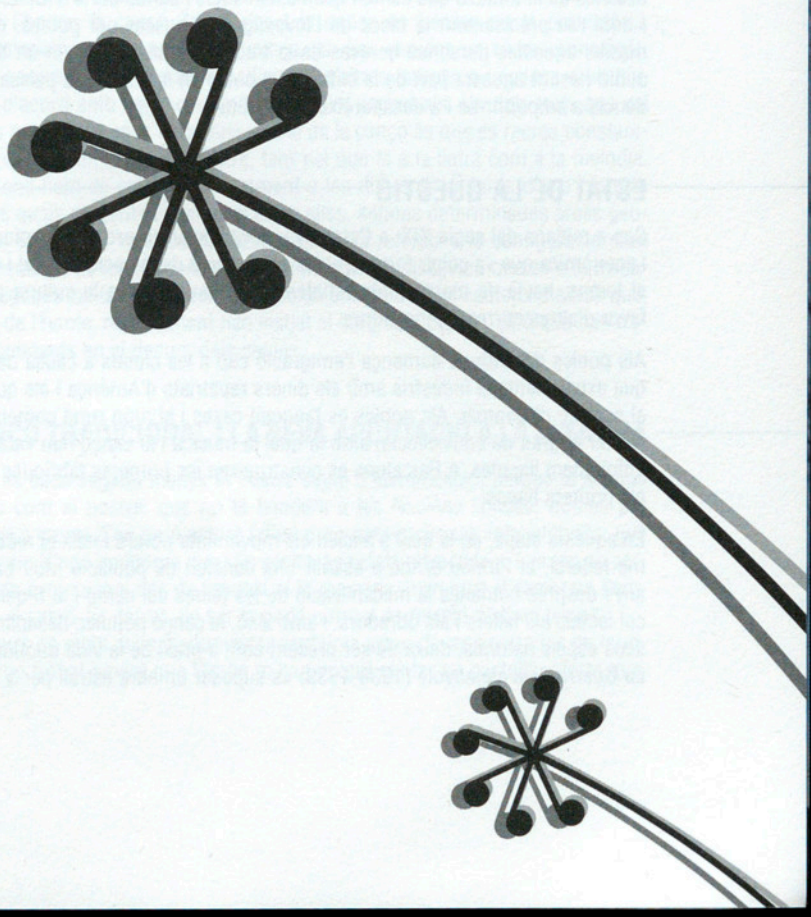

MÚSICA I CANÇONS DEL PIRINEU: EL TREBALL D'ARTUR BLASCO EN CONCERT

LA CANÇÓ DE TRADICIÓ ORAL AL PIRINEU

Els avenços tecnològics que ens han tocat viure i l'evolució de l'actitud de l'home davant els fets quotidians que configuren la vida i la història conviuen encara avui al Pirineu amb una societat dipositària d'una cultura ancestral en la qual, entre d'altres manifestacions, trobem la cançó popular, que ens ha arribat per transmissió oral. La cançó que l'home ha creat i emprat, junt amb les eines de treball i les armes per fer la guerra, no és solament un signe d'identitat dels pobles, sinó també un signe que identifica cultures i històries comunes.

És un fet conegut que a la natura les zones sotmeses a canvis mediambientals periòdics són les més riques en manifestacions de vida, de la mateixa manera que les zones de successió continuada d'esdeveniments històrics són les més riques en patrimoni de cultura popular. Així, el Pirineu, com a part que pertany, igual que els Alps i els Apenins, a la gran àrea d'influència mediterrània, ha estat sempre ric en aquest aspecte, pel fet d'haver estat lloc de pas, d'assentament i d'influx de cultures tan diverses com les dels pobles ibers, grecs, cartaginesos, romans, francs, sarraïns, jueus...

Tanmateix, les condicions orogràfiques i de clima, que hi han dificultat les comunicacions, han garantit que la cultura popular s'hi hagi perpetuat a través del temps. Avui, al Pirineu, com a la resta del país, ja no es canta perquè s'han exhaurit les vies d'expansió i de comunicació. Però això no vol dir que la cançó hi hagi desaparegut. Encara n'hi queda un vast testimoniatge perquè les seues arrels s'endinsen a molta fondària en el temps i en la història. Hi queden persones legitimàries de la tradició que canten quan estan soles i àdhuc per a tercers, si escau. I aquí rau precisament la tasca de l'investigador: buscar per pobles, caserius i masies aquestes persones hereves de la tradició i transformar en un document àudio i escrit aquesta part de la cultura del poble en la qual es fa palesa una tendència a empobrir-se i a desaparèixer en el futur.

ESTAT DE LA QÜESTIÓ

Cap a mitjans del segle XIX, a Catalunya es va iniciar un procés d'evolució social i econòmica que va colpir fortament les estructures de la societat rural i que, amb el temps, havia de marcar indefectiblement la davallada de la cultura popular a favor d'altres corrents innovadors.

Als pobles del Pirineu comença l'emigració cap a les ciutats a causa de l'impuls que experimenta la indústria amb els diners repatriats d'Amèrica i els que genera el comerç d'ultramar. Als pobles es tanquen cases i al món rural comença a disminuir el grau de convivència, amb la qual la música i la cançó han estat sempre íntimament lligades. A Barcelona es construeixen les primeres fàbriques i s'obren els primers bancs.

En aquesta etapa, en la qual s'inicien els moviments obrers i neix el republicanisme federal, el Pirineu arriba a assolir una densitat de població molt baixa. Uns anys després comença la mecanització de les feines del camp i la fi dels treballs col.lectius als tallers i als obradors, i amb això, la cançó popular, desapareguts els seus espais naturals, deixa de ser present com a praxi de la vida quotidiana.
La Guerra Civil espanyola (1936-1939) va suposar un altre estrall per a la nostra

cultura. La cançó popular va quedar arraconada amb la persecució de la llengua com a repressió en vers els símbols d'identitat de Catalunya, especialment durant els primers anys de la postguerra. Els que varen fer la guerra no varen cantar més i els seu fills, tampoc, perquè mai no varen sentir cantar. L'altre factor que cal afegir al procés de desaparició de la cançó popular és la irrupció de la televisió, ara fa uns cinquanta anys, fet que va provocar de manera immediata l'acabament de la comunicació de la gent, per passar a relacionar-se, en canvi, amb el televisor, tant a casa com a l'hostal, llocs, ambdós, de pràctica natural de la cançó. L'existència d'un cançoner de tradició oral no és igual arreu del Pirineu. Hi ha una zona en què la seua presència és més patent i que coincideix amb la zona del català nord-occidental que comprèn un conjunt de varietats dialectals obviades injustament per la normativa lingüística.

Pel que fa al llenguatge melòdic, la cançó popular és igual com a l'Europa continental, bàsicament diatònic amb l'abundància de melodies heptatòniques amb pocs cromatismes, i segueix unes lleis ancestrals transmeses per la tradició, basades en elements de melodia, ritme i modalitat, de manera més natural i instintiva. En alguns casos hi apareixen temes emparentats amb el cant gregorià, encara que la major part del contingut del cançoner de muntanya pertany a la modalitat major.

La cançó popular del Pirineu, igual que la de la resta del país, es distingeix, més per les relacions de sons i intèrvals, que no pas pels girs melòdics. Un altre dels seus trets característics és la seua indefectible monodia. En general el tractament polifònic de la cançó popular catalana no sempre s'adapta al seu cos monòdic, i al Pirineu no tenim coneixement que n'hi hagi precedents, a excepció, potser, d'algun cas de la cançó de pràctica religiosa. La cançó popular, igual que la música i la dansa, existeix d'ençà que l'home és al món. L'home, amb la cançó, ha evocat des de sempre els déus i ha plorat, ha resat, s'ha embriagat, ha treballat, ha fet la guerra, ha fet l'amor i ha fet les revolucions. Maragall, en el pròleg de *Cançons de Pandero*, de Valeri Serra, diu, entre d'altres coses, que "el poble canta per sagrada necessitat d'expansió".

La cançó popular que ha arribat fins a nosaltres ho ha fet a través d'una societat formada per pagesos, ramaders i menestrals, la qual va ser la massa social del país fins a la fi del segle XX. Aquest vast corpus de cançó és present arreu del món i forma part del patrimoni dels diferents grups ètnics i s'ha anat transmetent de generació en generació per la simple via del seu ús. Des de la perspectiva prehistòrica de l'home, la cançó, la música i la dansa es perden en la prehistòria. Aquesta modalitat d'expressió evoluciona, no pas seguint un ordre cronològic, sinó que connecta amb la cançó tradicional d'altres indrets, a vegades molt distanciats, d'acord amb llegendes, mites o hàbits ancestrals. Un dels trets que cal tenir més en compte en la transmissió oral de la cançó és que es recrea constantment el passat d'un cantaire a l'altre, tant pel que fa a la lletra com a la melodia. Per això ens hem de referir freqüentment a les diferents variants d'una mateixa cançó, les quals presenten analogies entre elles, segons determinades àrees geogràfiques. El polígraf vuitcentista Gaston Paris es refereix a la configuració d'un arbre genealògic de les cançons de tota la humanitat i assevera que se n'hi trobarien d'indígenes cantades en el mateix lloc on encara avui es canten i d'altres que, per boca de l'home, no solament han viatjat al llarg dels països, sinó que han travessat continents en el decurs dels segles.

LA CANÇÓ TRADICIONAL I LA SEVA APORTACIÓ A LA LLENGUA

El català és cada vegada menys el nostre signe d'identificació, perquè la llengua d'un país com el nostre, que no té bandera a les Nacions Unides, només pot sobreviure a través d'un gran esforç i d'un gran convenciment, fets, ambdós, que no es donen. Ningú no ignora que l'ús social del català retrocedeix, i de res no serveix que es promocioni des de l'escola si la mainada quan surt al carrer no l'empra. Avui el català ha deixat de ser la parla normal de relació d'altres temps.
En el decurs de tants anys d'entrevistar cantaires arreu de les contrades de muntanya, m'he trobat sovint que també m'han volgut cantar en castellà, oferta que

sempre he declinat, perquè el nostre cançoner de tradició oral no és bilingüe. Si permetéssim el bilingüisme en aquest aquest camp, acabaríem tenint un cançoner monolingüe: el de la llengua cada vegada més dominant, que és el castellà. Conèixer i divulgar la nostra cançó de tradició oral és una manera de prestigiar la llengua, i aquest prestigi constitueix la millor manera de procurar-ne la supervivència.

La cançó transmesa per tradició oral ha estat i encara és avui un dels suports de la llengua com a element que cohesiona la societat i propicia el compartiment d'una identitat col·lectiva. La cançó -font de dades lingüístiques, històriques, musicals i etnogràfiques - mostra la seua capacitat de servei al poble mitjançant el llenguatge pel simple fet de ser-ne part integrant d'ençà que existeix. El llenguatge enriqueix la llengua i la cançó tradicional enriqueix el llenguatge. La cançó de tradició oral ve de més lluny que el llenguatge i, per tant, reflecteix la seua evolució al llarg del temps, i a part de ser un element important de formació lingüística, ho és també de formació literària, perquè procedeix en gran part de la societat rural, la qual ha tingut una sòlida formació de llengua a través de la transmissió oral, malgrat haver estat sovint analfabeta fins a èpoques relativament recents. Una de les característiques de la cançó tradicional, pel que fa a la seua aportació a la llengua, és la seua capacitat de matisació emprant un lèxic ampli i evidentment distant de la parla de cada dia, cada cop més empobrida a partir del moment en què als pobles s'obren escoles que malmeten el comportament cultural. Els llibres i el paper escrit a l'escola posen fi a una etapa en què la lletra era inherent a estranyes creences vinculades sovint a la màgia i la bruixeria, gavells, ambdues, de credulitats i actituds que han conformat comportaments indestriables de la cultura popular.

ELS MEUS TREBALLS DE RECERCA SOBRE EL CANÇONER DE TRANSMISSIÓ ORAL

Els meus treballs de recerca sobre el cançoner de tradició oral al Pirineu *A peu pels camins del cançoner*, alguns editats i d'altres en fase d'edició en forma de dotze volums de cançó, una fonoteca de 40 hores d'enregistraments de treballs de camp i un cançoner filmat de 34 hores de durada, responen per part meua a una actitud de resistència cultural i d'aixecament en contra del procés d'autodestrucció en què està immers el nostre país, promogut per la seua pròpia gent, és a dir, per tots nosaltres col·lectivament parlant. Dels dotze volums de què consta la col·lecció, se n'ha editat el primer, *Les Valls d'Àneu* (Pallars Sobirà); el segon, *Cançons del Cadí, del Moixeró i del Pedraforca* (Alt Urgell, Cerdanya i Berguedà), i el quart, *Les cobles de Peirot* (cançó de denúncia del centralisme borbònic al Pirineu, segle XVIII).

El tercer volum, *Cançons del Ripollès i de la Garrotxa*, és en aquests moments en fase d'impressió i, per tant, gairebé enllestit per a la presentació i posterior distribució.

El sistema de recopilació que he emprat en els meus treballs de camp es basa fonamentalment en l'enregistrament sonor. Els primers anys feia servir cinta oberta BASF Ferro LH HIFI LP 35, d'1/4 de polzada, amb un aparell UHER 4200 i UHER 4300 Report-Stereo i, posteriorment, el sistema digital, amb un aparell DAT, Digital Audio Tape Walkman, TDC-8. El sistema d'enregistrament sonor és més fiable que qualsevol transcripció *in situ* i en directe, atès que no hi caben ni l'error, ni la manipulació, ni la interpretació subjectiva. És un dels avantatges que tenim en relació amb aquells investigadors del segle XIX i començaments del XX, els quals, amb poques excepcions, només podien utilitzar la transcripció escrita, de fiabilitat no sempre garantida.

Aquells folkloristes, per contra, tenien un altre avantatge: treballaven amb un material que era vigent i, per tant, abundós, en contrast amb els nostres temps, en què la recerca es converteix en una mena d'arqueologia de la cançó, perquè s'ha mort com a mitjà d'expressió.

La recerca que he portat a terme en gairebé quaranta anys al Pirineu és una aportació més a la informació de què disposem, que ha de permetre a la nostra gent,

orientada cada vegada més cap a la passivitat i la despersonalització, exercir el dret d'accedir en un moment donat, si escau, a una part de la cultura de la qual procedeix i de la qual, ineludiblement, forma part. El grau d'utilitat que se'n pugui fer depèn de cadascú, però en tot cas cal recordar que el grau d'utilitat de les coses es dóna en funció del seu coneixement.

En l'afany de contribuir a salvar el patrimoni que encara ens queda de cançó de tradició oral, no hi ha, almenys per part meua, cap mena de nostàlgia. Al Pirineu s'han assolit nivells de benestar que no existien en el temps en què la cançó hi era present. En tot cas podríem lamentar la desaparició de l'estil de convivència del qual tant parlen les cançons que va fer possible.

Els que ens hem interessat per aquesta temàtica de tant abast en la història i en el temps hem pogut gaudir sortosament de la tasca d'investigadors que ens han precedit, encara que, per altra banda, n'hem patit en molts casos conseqüències relacionades amb dèficits importants d'informació. En el meu constant anar i venir pel Pirineu, seguint els camins del cançoner, he trobat, sense proposar-m'ho, les petjades encara fresques dels homes i les dones integrants de les missions de recerca de l'obra del cançoner popular a Catalunya. Jo he treballat, gràcies a la tradició oral, amb els fills d'alguns d'aquells cantaires informants que havien cantat per a Amades, per a Joan Tomàs, per a Maria Carbó... i m'he assegut als mateixos bancs dels focs a terra en què ells ho varen fer, la qual cosa m'ha permès constatar que només en el salt d'una generació es van perdre més de la meitat de cançons. Avui, els fills de la generació amb la qual he treballat ja no canten i els seus néts, tampoc. Els mecanismes de transmissió oral del cançoner han quedat obsolets.

A Cadolla, al Pallars Jussà, l'Agustí Abrantes, amic i col·laborador imprescindible en les meues tasques de recerca del cançoner, m'explicava un dia, mentre xerràvem asseguts al banc circular al voltant del foc a terra de casa seua -casa Gasol-, que hi havien estat dues dones que es van presentar al poble amb un ruquet i que durant una setmana van entrevistar moltes persones de Cadolla i de les seves rodalies per fer-les cantar i escriure'n les cançons. "Eren dones molt sèries -em deia l'Agustí- i només menjaven sopes, que es feien elles a part, sense acceptar mai el cuinat de la família, segurament per no molestar".

A Oliana, a l'Alt Urgell, la Lola Muntada, de cal Sala -una de les cantaires informants importants que he conegut en els meus treballs de recerca-, m'explica que quan ella encara era molt petita es van presentar a Oliana dos homes que feien cantar la gent. Un d'ells escrivia la melodia i l'altre, la lletra, i per cada cançó pagaven un ral. La seua mare, que es deia Maria Solà i provenia d'Odèn, va cantar durant dues tardes. Els va cantar seixanta cançons per les quals va rebre la corresponent paga de 60 rals.

A Enseu, al Pallars Sobirà, l'Esteve Mitjana de casa Marta, un altre cantaire de tradició oral, em deia que un dia es van presentar uns homes a casa per fer cantar la seua mare, l'Adelaida, i que els va cantar durant tot un matí i que algunes cançons les hi feien repetir perquè escrivint no la podien seguir.

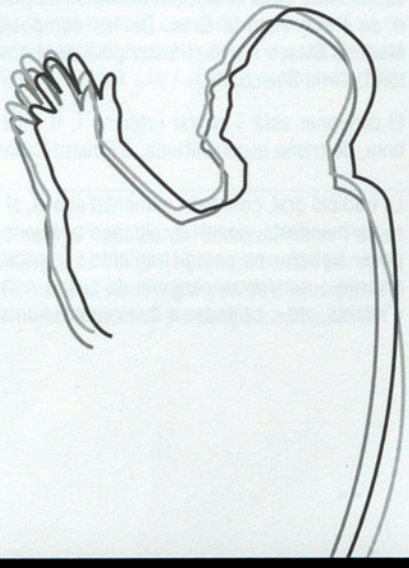

DOCUMENTS I TESTIMONIS

"A PEU PELS CAMINS DEL CANÇONER"

A peu pels camins del Cançoner és un recull de cançons que he fet i que faig encara en l'àmbit territorial del Pirineu i, en alguns casos, en la seua àrea d'in fluència més immediata. Són més d'un miler de cançons amb les seues variants, que he transcrit d'uns quatre-cents cantaires informants de dos-cents nuclis de població de l'Alta Ribagorça, el Pallars Jussà, la Noguera, el Pallars Sobirà, l'Alt Urgell, el Solsonès, la Cerdanya, el Berguedà, el Ripollès, la Garrotxa, el Pla de l'Estany i l'Alt Empordà.

Són les cançons que he aplegat vora el camí -textos i melodies-, anant en cotxe i a peu, casa per casa i poble per poble, durant més de trenta anys.

Hi he trobat cançons d'una tradició oral que ve de molt lluny i d'altres d'una tradicionalitat més recent, com són aquelles que es van fer populars arran de determinats esdeveniments històrics i polítics dels segles XIX i XX, així com seguint els canvis de la societat i la manera de concebre i practicar la moralitat en les diferents etapes de la nostra història més recent.

També n'he trobat d'autor conegut i que el poble ha fet seves al llarg del temps des del moment en què les va aprendre en la infantesa, a l'escola o a l'església. Els temes que he trobat repetits en un lloc i l'altre només els he escrit una vegada i fan sempre referència a un cantaire i a un lloc determinat, excepte quan hi he detectat diferències mètriques, melòdiques, de text o d'estructura, que m'han permès considerar-les variants del tema en qüestió.

Les melodies no sempre es presenten transcrites en la tonalitat en què varen ésser recollides i sovint la transcripció melòdica s'ha fet en tonalitats avinents, pensant en tots aquells que les vulguin cantar.

Aproximadament un terç de les cançons són heteromètriques, amb un lleuger domini de les de compàs binari simple, les quals s'inicien majoritàriament amb anacrusi. Pel que fa als textos, es presenten ordenats estròficament i s'han respectat les variants dialectals i les particularitats de cada parla local, sense excloure'n les paraules i els girs forasters. En alguns casos, i sempre d'acord amb el cantaire informant, he esmenat alguna inexactitud de text o d'estructura, i en alguns casos àdhuc de melodia, perquè no quedés perpetuada innecessàriament mitjançant el paper escrit.

Cada cançó o grup de cançons cantats per un mateix cantaire informant s'acompanya d'una breu ressenya personal i de lloc, relativa a ell, que està complementada en una fitxa a part, no inclosa en l'edició del cançoner.

En l'edició del cançoner hi han participat en diferents etapes, i hi col·laboren encara, persones que han tingut cura de les diverses tasques especialitzades que cal sumar per fer-lo possible. Així, les transcripcions melòdiques dels volums I i II han anat a càrrec d'Isidre Pelàez, que ha fet també la composició gràfica de les pàgines. Són col·laboradors també, pel que fa a les transcripcions de melodies, Jordi Fàbregas, Milen P. Panaiatov i Jordi Blasco.

Els textos, com que ofereixen moltes varietats dialectals dintre dels dos grans conjunts de parla occidental i oriental, es presenten revisats d'acord amb el criteri de Rosa Victòria Gras. De les composicions gràfiques, se n'ocupa també Mariona Blasco i de la transcripció de textos segons la seua composició estructural, Sílvia Blasco.

El cançoner està il·lustrat (volums I, II, III i IV) amb dibuixos amb traçador de tinta, de trama especialitzada, d'Eduard Casals.

La tradició oral, com hem comentat abans, si bé està en fase d'exhauriment, encara es manifesta vigent en algunes ocasions. Personalment he tingut la sort de poder treballar en enregistraments i transcripcions de cançons de gèneres molt diversos -romanços, cançons de colla i recapta, cançons nadalenques, cançons d'infants, etc.-, cantades a dues veus a l'uníson, per besàvies i besnétes.

A Sort he transcrit moltes cançons cantades per Concepció Llardent, de casa Morera de Saurí, de la vall d'Àssua, al Pallars Sobirà, i per la seua besnéta Rut Bordes. A Baro, a cal Mariano, he passat moltes estones escoltant cançons de Pilar Piquer i de les seues besnétes Ester i Júlia.

Com a paradigma de la transmissió de la cançó a través de les generacions, hi adjunto cinc temes cantats per informants pertanyents a tres generacions diferents:

Mònica Simorra, de cal Fuster, de la Guingueta (Pallars Sobirà), de 10 anys, el 13 de maig de 1998. Canta *Jo sé una cançó.*

Ramon Prat, de ca l'Agutzill Vell, de Bagà (Berguedà) de 82 anys, el 10 de gener de 1988. Canta *La noia del Cambrot.*

Eudald i Agustí Porta, de cal Sabater, del Pont de Bar (Alt Urgell), de 7 i 10 anys, respectivament, el 18 de gener de 1996. Canten *Sota la gavernera.*

Teresa Picolo, de casa Rutxer, de Cerbi (Pallars Sobirà), de 86 anys, el 9 de desembre de 1997. Canta *Ella és alta i prima.*

Lluïsa Vidal, de casa *Marxant*, d'Esterri d'Àneu (Pallars Sobirà), de 79 anys, el 3 d'abril de 1987. Canta *La noia de casa Coix, d'Alins.*

En cada volum del cançoner, junt amb l'índex de les cançons i les pàgines de localització dels temes, s'hi troba una relació dels cantaires informants de cada itinerari o contrada, amb el nom de la casa i el poble al qual pertanyen. Com a mostra hi adjuntem la relació dels cantaires informants del volum I, *Les Valls d'Àneu.* Excepcionalment hi ha inclosos alguns cantaires que no són del territori per motius d'al·lusió de persones, llocs o fets.

"TROBADA AMB ELS ACORDIONISTES DEL PIRINEU"
És el primer elapè editat al país (Martana Music SA, 1979) dedicat a l'acordió diatònic. Inclou, a part de temes d'acordió diatònic interpretats pels vells acordionistes del Pirineu, cançons dels meus reculls per l'Alta Ribagorça, l'Alt Urgell i el Ripollès, interpretades pels mateixos cantaires informants. Va ser patrocinat per l'associació Arsèguel i els Acordionistes del Pirineu.

"CANTEN ELS VELLS DEL PIRINEU"
És un LP que conté part dels meus treballs de camp per l'Alta Ribagorça, el Pallars Sobirà, l'Alt Urgell, la Garrotxa i el Ripollès. Va ser editat per Auvi, l'any 1982, amb el patrocini de l'associació Arsèguel i els Acordionistes del Pirineu.

"ROSA VERMELLA, ROSA GALANT"
És una col·lecció d'enregistraments de veus i tonades de diferents èpoques dels meus treballs de camp que consta de 140 cançons cantades per 57 cantaires informants de 44 pobles de la Val d'Aran, l'Alta Ribagorça, el Pallars Jussà, el Pallars Sobirà, l'Alt Urgell, la Cerdanya, el Ripollès, el Berguedà i la Garrotxa. Va ser editat l'any 1990 per Audiovisuals de Sarrià, amb motiu del centenari de Joan Amades i patrocinat per la Comissió del Mil·lenari de Catalunya i la Generalitat. Es va presentar en forma de 6 elapès i un llibret amb textos i partitures d'alguns dels temes. En l'edició, hi van col·laborar Isidre Pelàez, en la transcripció de melodies; Rosa Victòria Gras, en la revisió lingüística, i Miquel Asensio, que és l'autor de les fotografies interiors i de contraportada. La fotografia de portada és de Manel Duat. *Rosa vermella, rosa galant* va aportar temes nous al camp de la interpretació de música tradicional. Així, al cap de poc temps de veure la llum, el grup Primera Nota, en la seua edició (TRAM) el 1990 de l'elapé *Llet i vi*, hi va incloure, prèviament arranjats, set dels onze temes de què consta.

EL PONT D'ARCALÍS

El Pont d'Arcalís, fundat el desembre de 1991 per Jordi Fàbregas, Isidre Pelàez, Quim Soler i Eduard Casals, músics integrants del grup Primera Nota, i per Artur Blasco, provinent de la formació La Pobletana, va engegar des dels seus primers moments el procés de mantenir i divulgar la música i la cançó tradicional del

Pirineu a través dels seus concerts i de l'edició discogràfica. Pel que fa a la cançó, s'ha nodrit del material de recerca de l'obra *A peu pels camins del cançoner* i pel que fa als temes instrumentals, del fons fotogràfic que va aplegar l'Artur Blasco entre els anys 1976 i 1988 dels repertoris de ball dels acordionistes de diatònic i d'alguns violinistes de les comarques de muntanya. Els arranjaments dels temes, tant de la seua discografia com de concert, són a cura de Jordi Fàbregas.

El grup està format per Artur Blasco (acordió diatònic, percussions i veu), Jordi Fàbregas (guitarra, gralla i veu), Isidre *Tito Pelàez* (tarota, flauta travessera, flautí, simbomba, ocarina i harmònica), Quim Soler (bateria i percussions), Marc Egea (viola de roda, flabiol, ocarina, taragot i flauta contralt)- substituït a partir de l'any 2005 per Jordi Macaya, viola d'arc- i fins al 2001 va formar part del grup l'Eduard Casals (viola de roda, clarinet, flabiol i flautes).

A part de les actuacions a Catalunya, El Pont d'Arcalís ha portat la música tradicional del Pirineu català en diverses ocasions a Castella, el País Valencià, Andalusia, Galícia, Euskadi, Navarra, Aragó i les Illes. També ha fet concerts i ha participat en festivals de música folk a França, Itàlia, Suïssa i Baviera.

Discografia:

Balls i cançons de camp i muntanya, casset editada per TRAM, l'any 1995.
Amb el suport de la diputació de Lleida ha editat els CD següents:
Balls i cançons del Pirineu (TRAM) 1998. Premi al millor disc de l'any, dels premis Enderrock 98.
Pirineus (Discmedi).
De lluna vella (Discmedi, 2002).
Del Pirineu estant (Discmedi, 2003).

Artur Blasco i Giné

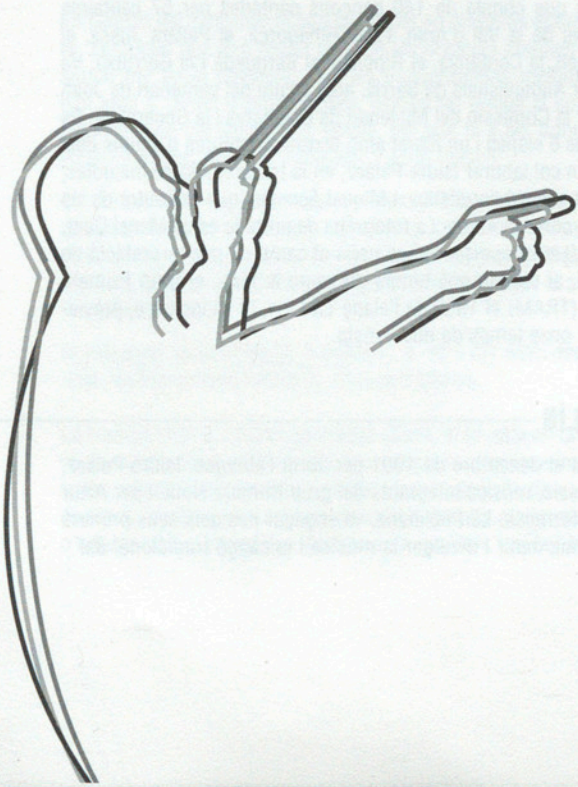

C

2005

creació i pensament contemporanis

recerca

creació

difusió

espais i col·lectius

infraestructura

idees

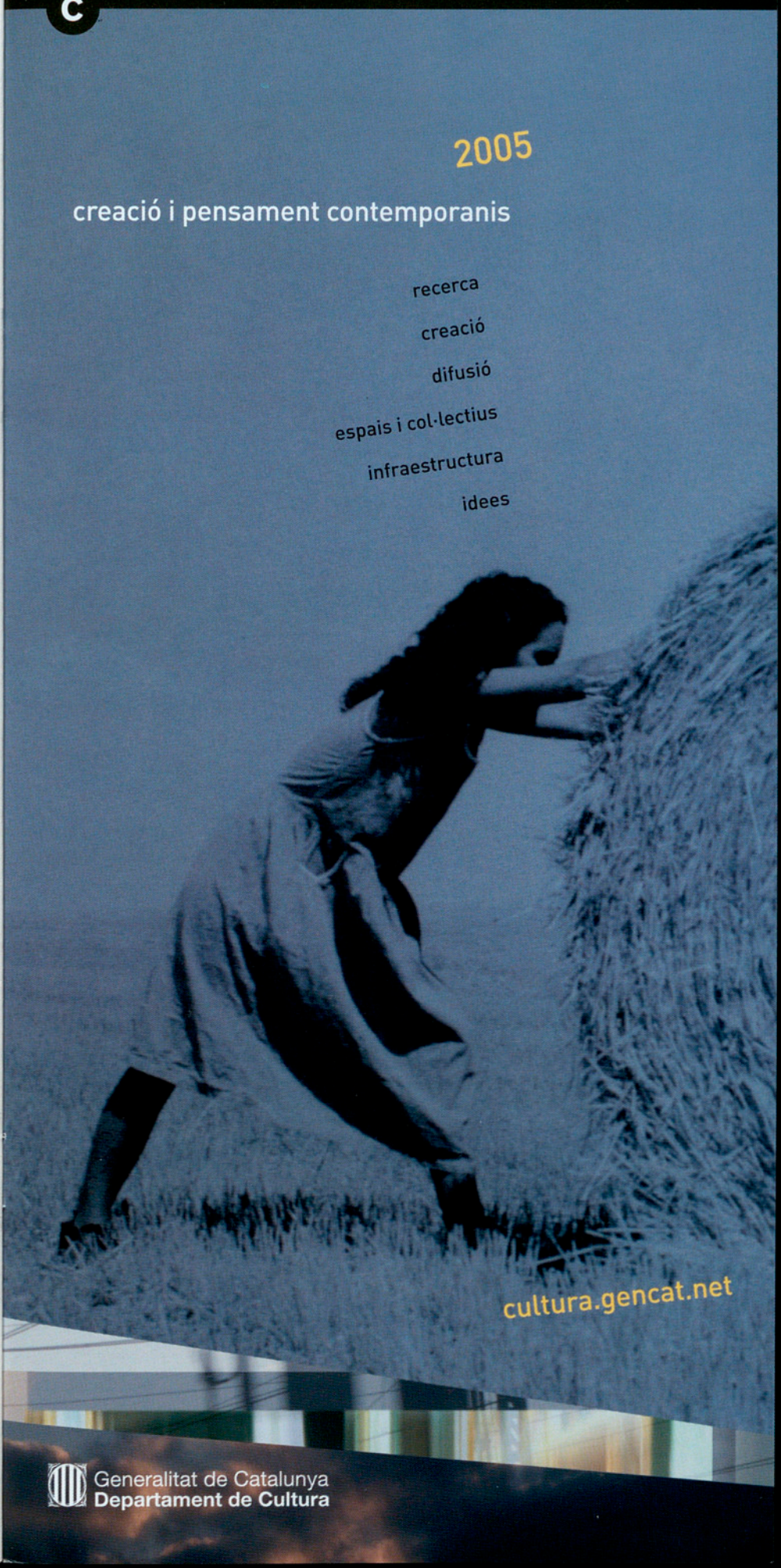

cultura.gencat.net

Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura

HO ORGANITZA

SECRETARIA:
Apartat de Correus núm. 70 • E-17257 • Torroella de Montgrí
T. 00 34 972 76 10 98 • **T.** 00 34 972 76 06 05
F. 00 34 972 76 06 48 • **E-m.** info@joventutsmusicals.com
www.festivaldetorroella.org

HI COL·LABOREN

FUNDACIÓ VILA CASAS

EL PAIS

Germans Radresa sa

PARRÒQUIA DE SANT GENÍS

HO PATROCINEN

AJUNTAMENT DE TORROELLA DE MONTGRÍ

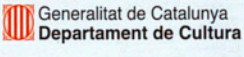

AMB LA COL·LABORACIÓ I EL PATROCINI DE

FUNDACIÓ CAIXA CATALUNYA